

*urrezko dirdirak banatuz oparo,
iguzki sutsua igan da ortzira.
Aralar aldeko Artxueta mendira
igan da Goñiko Zalduna goizago;
ta gain hartan orai gogoetan dago
ezker-eskuin dauzkan bazterrei begira.*

*Bera izan nahiz Euskaldunen Buru,
handinahiak du kezketan imini,
bihotza taupaka, sutan aurpegia.*

*Begiak irauliz inguru-inguru
oihu hau bota du: Jainkoa ta Goini!
neurea zara zu, Euskaldun Herria !".*

Liburu mardul honek ez dauka galgarririk, bai ordea bertatik zer ikasirik.

J. San Martin

NARBAIZA AZKUE, Antxon. *Eibarko euskara: Gutxiespenaren historia*. 24 x 17 zm., 127 orrialde. Eibarko Udala. Euskara batzordea, 1998.

Eibarko euskarari buruz Euskal Herrietan hain hedatua den euskara txarraren ustea jorratzen du Antxon Narbaizak liburu honetan, noiztik eta zertatikoak diren iritzi horiek. Zabal ari da lekukoak eskainiz, behar bada zabalegi, baina zentzuz eta ausart, uste horien konparaketaz bizkaieran orokorki azalduz egiten ditu.

Baina, gramatikaz bizkaierakoa izanarren, eibarkerak baditu bere bereiztasunak eta liburuaren azkenaldera horietara mugatzen da. Gainera, Testu zaharren artean aipatzen ditu bertako 1685eko Kopla zaharrak eta 1754ko Ordenanza Munizipalak elezinuetarakoz. Aurrerantzean,

uste dut, eibarkera idatzian aipatu beharrezkoak izango direla Franzisko Arrateren sermoiak ere, 1861-1873. urteetan Eibarko hizkeraz idatziak. Horietako bat oharrez argitaratu nuen Euskaltzaindiak Luis Villasanteri omenaldia eskaini zioenean, ikus *Iker-6* alearen 435-448. orrialdeetan.

Baina, liburuaren edukiari jarraituz, esate baterako, 14. orrialdean datorren iritziak, A. Irigoienena, nire ustez ez da hain zuzena, zeren, denborarekin euskara estandar batera joan beharra bai dugu, batasunaren bidez lor genezakeanez hizkuntzaren indarra. Jakina estandar horrek euskalkiak izan behar dituela oinarri, eta eskola-ikastola eta idazleen

eraginak eramango gaitu. Behar bada irrati-telebistak ere bai, baina hauek beren iharduna asko hobetu beharko dute, zeren gaur egun, zoritxarez, euskal irrati eta telebistan entzuten dena ez bai da eredugarri.

Ondotik, ongi dio Narbaizak, euskalkiok ahal den neurrian gordetzeaz. Freskotasuna aipatzen du. Baina zer da freskotasun hori? Nik esango nuke, eibartarri dagokigunez: joskera, aditza, esaldiak eta abar hor daudela, guk baturantz eskaini beharrezkoak. Aditzean nekeza zaigu baturako hautatua denaren jatortasunera iristea, euskara batua Nafar-gipuzkeran oinarritzen denez, eta gure sistema desberdina delako. Dena dela, denbora eskatzen digu. Baina guk ez dugu batura joskera jatorra, atzizkien aberastasuna, esaldiak eta lantegietarako teknika hitzak eskaini ezinik. Bide hortatik abiatuz, batuaren aberasgarri jokatu genuke. Horregatik esan behar dut, euskara biziko bada, ez dela gaizki Narbaiza berak ondotik agertzen duena ere, J. A. Mogelek gipuzkeraganakoa, funtsean, estandard baten beharragatik ikusten zuela. Gero, 17. orrialdean agertzen dituen Txepetxen argudioak baliagarriak direla esan nezake.

Batetik, bizkaierak bere banean, ibarrik-ibar oso nabariak ditu berezko desberdintasunak. Hor ditugu adibidez, bi liburu,

Otxandioko Iturzaetak idatziak eta Abadiñoko Untzuetak bizkaieratuak: *Urtearen domeca guztiñetaraco berbaldiac*. *Abade aurren Ochandianoco On Andres Iturzaetac*. *Eta doandigogocoac R. P. Juan Antonio de Unzueta Bizcaico eusqueran ibiniac* (Tolosa, 1894). Aldiz, gipuzkoarrak elkarren artean askoz berdina dira.

Zalantzarik ez dut gipuzkera landuagoa izatez gainera, ifarrendebaldeko nafarrerarekin baita, euskalki guzien erdialdekoa izateak eta hiztunik gehien edukitzeak berez indartzen duela.

Eta horrek dakar gipuzkeraren bidez elkarren artean batuagoa eramango gaituen aukera. Bestalde, beti izan ditzagun gogoan, bertsolaritzak ere Gipuzkoan kokatzen dutela beren indarra, eta Bizkaiko bertsolariek ere alde hortara hurbilduz joaten direla. Hortik doa lojikaren korrentea.

Bestalde, ahoskerako sinkopa edo laburpenak guziok baztertuko bagenitu, euskalkiok argiagoak lirake elkarren artean hobeto ulertu ahal izateko.

“Dittut” erabiltzen da Bizkairik gehienez, baina “ultra-vizcaino” horiek “dodaz”-en aldekoak dira. Guk eibarren, zein bata zein bestea erabiltzen ditugu geuk igarri gabe. Hori bedori egiten dugu -gaz eta -kin deklinazioekin ere. Gainera, bizkaierako -gaz deklinabidea pluralizatzean, guk -egaz

erabiltzen dugu, Bizkairik gehi-
nean -kaz dena. Bestalde, Bizkai-
rik gehiengan "dautsat" dena,
guk "detsat" (laburturik, baina gi-
putz eraginetik datorkigun e-
hori hor dela). Beste adibide bat
dugu, lotsagabea edo lotsabakua,
guk geu konturatzeka erabiltzean.
Hor argi dago eibartarron artean
gipuzkeraren eragina.

Horien arabera, hitz asko gi-
puzkoarrak erabiltzea da beste ei-
barkeraren berezitasun bat. Ho-
rregatik ez dugu inoiz izaten
eragozpenik gipuzkoarrei ondo
ulertzeko.

Kardaberaz aipatzean ez du
zehazten zertan den "Bizkaiko
hitz egiteko era ta armonia. Bes-
teak beñ ondo, ta gauzaren ba-
tzutan bearbada obeto, izkeraren
legeak an gordetzen dituzte". Nire
ustez, bat joskera izan daitake,
Seber Altubek *Erderismos* (1929)
delakoan hain egoki adierazi zi-
gunaren arabera; bestetik, esan
dudan bezala, atzizki, esaldi eta
aditz trinkoa aberasgarri. Horiek
dira guk batura eskaini behar di-
tugunak. Oroi Eibarren "euskal-
gaizto" esaten zaiela euskara tra-
kets erabiltzen dutenei, gramatika
legeak behar bezala betetzen ez
dituztenei hain zuzen.

Liburuaren lehen parte hori
Bizkai-Gipuzkoaren artean mu-
gatzen du. Eta, jarraian, 50.
orrialdetik aurrera dakartza eibar-
keraren iritzi zuzenak, nahikoa
adibide eskainiz.

Mende hasieratik, garbizaleta-
sun ustean aranismoaren garbi-
keria sartu zen, batez ere abertza-
leen artean, eta horren eraginak
eibartarron lehendikako gutxies-
pena gehitu besterik ez zuen egin.
Erderazko maileguak baztergarri-
tzat zituzten eta gure aditz-trinko
jatorra gipuzkoarrei ulertezinez-
koa. Bestela, nola zitekean gazte-
leraz zekiten giputz euskaldunen
ulertezina?

A. Narbaizak arrazoi osoa du
mordoilokeria non-nahi nabari
dela esatean. Horretan badakigu
bakoitzak bere bururik ez duela
ikusten. Tolosa eredu? Hara ba,
guretzat "jaia" dena, haientzat
"festa"; guk "irakorri", haiek "lei-
tu"; guk "lasterka" edo "antxitxi-
ka", haiek "korrika" eta abar. Bai-
na, azaleko iritzien aurretik hobe
lasterka batean alde. Oroitzen
naiz behin Eibarren tolosar adis-
kide batekin nindoalarik eta gure
herkide bat agurtuz galdetu nioe-
nean: "Zertan diarduzu?". Alde
eta gero, tolosarraren galdea: "Zer
da "diarduzu"?". Adierazi nioen
beraien "ari zera"-ren parekoa
zela, baina guk hori beste baten-
tzat soilik erabiltzen dugula, eta
bat baino gehiago izango balitz
"diarduzue", iraganez aritzean
"ziarduzun" eta bat baino gehia-
gori buruz "ziarduen". Ni neu une
berean aritzeaz "diardut", lehena-
go aritu nintzela esatean "niar-
duan" eta abar. Ezin ulerturik gel-
ditu zen gizajoa. Beste behin,
Gabriel Arestik eraman ninduen

beste euskaltzale batengana eta harreraz agurtzean honako hau esan nion: "Honek nakartzu". Eta Arestik esan zidan: "Nakartzu", zuk asmatua da?. Erantzun nion ezetz, eibartarron aditz-trinkoan, norbera zuk beste norbaitengana eramanez aurkeztean erabiltzen genuela. Adibidez, hau da: "ni honek zuregana nakar". Eta, bere ihardespena: "Banekien era hori lege jatorrez hola izan behar zela, baina ez nuen uste inork erabiltzen zuenik". Eibartarrok bai ordea.

Deklinabideekin, holako zer-bait gertatu zitzaidan Erreteriarrekin: "Orereta gure herriko izena da" oihukatzen zutenez. Esan nioen: Jakina zuon herriko izena dela, baina beste gauza bat da "Orereta gure herriaren izena da". Alperrikakoa zen haiei bi deklinazioen desberdintasuna adieraztea, eman nizekioen adibide guziak alperrikoak izan ziren, ezin zuten ulertu, haientzat gauza bera zen. Baina, ez zen gauza bera Mitxele-*na* erreteriararentzat, ez eta bere adinetik gorakoentzat.

Herri guztiak dituzte beren berezitasunak, bai ondo zein oker edo trakets mintzatzean. Euskal Herrian naturala izan da mende honetara arteko eskolarik eza, Espainiako politikaitsuak gaztelera

soila ofizialtzat hartzeaz. Orain, horregatik, bidegintzari heldu behar diogu, herria kontutan harturik, bakoitza errespetaraziz hurbiltzera ahaleginduz, elkarren arteko istulurik sortu gabe. Horregatik hain zuzen, beharrezko genuen Antxon Narbaizaren liburu hau, eibartarrok gureganako gutxiespena baztertzeko. Oraindik adibide askoz gehiago ager genezake, baina agertzen diren horiek ez dira gutxi.

Eibarkera egoki ezagutu nahi duenarentzat hor ditugu, herri gutxi bezala, Toribio Etxebarriaren *Flexiones verbales y Lexicón del euskera dialectal de Eibar* alde batetik eta oraintsu elkarlanean burututako Eibarko aditz-*taulak* bestetik, hemen diogunaren lekuko. Gainera, ez ahaztu, literatura lanak ere baditugula eibarkeraz idatziriko liburu eta artikuluz. Euskara baturantz joan nahi duenarentzat ere, zer hoberik bere euskalki jatorretik abiatzea baino? Hortara berakin eramango ditu beste inun aurkituko ez dituen hainbat hitz, forma jator eta esaldi guzian aberasgarri.

Dena dela, desberdintasunak edonon aurkitu genezakeenez, ez onhar inori iseka eta trufa egiterik. Maiz esana dugunez: euskararik ederrena, erabiltzen dena.

J. San Martin